

## På jagt efter en “chokolade-forklaring” på den inter-skandinaviske kommunikation

Sebastian Kürschner & Charlotte Gooskens

Når man læser skandinavistik uden for Skandinavien, nævnes det ofte som en af de store fordele, at man i virkeligheden lærer tre sprog på en gang – hvis man læser enten dansk, norsk eller svensk, så får man samtidig en passiv forståelse af de to nabosprog. Derfor er udenlands-skandinavister også vant til at bruge denne kundskab og øve sig i at forstå nabosprogene. Alligevel mærker man af og til, at det ikke er helt uproblematisk – det er jo klart, for det er og bliver fremmedsprog. Hvis man har lært dansk, er det fx i begyndelsen ikke muligt at forstå svenske ord som *hur* (dansk *hvordan*), *flicka* (dansk *pige*) eller *pojke* (dansk *dreng*). Derfor kan man allerede i begyndelsen af en samtale blive meget forvirret, når den svensktalende person spørger “Hur mår du?” (dansk “Hvordan går det?”). Det er også svært at forstå en del sammensatte ord i talesproget, som delvis består af såkaldte retrofleks-lyde og af andre lyde, der ikke bruges på dansk, jf. *sjuksköterska* (dansk *sygeplejer*). Ligeledes er det ganske svært for en svensktalende at forstå dansk, hvis man fx bruger ord med det ”bløde d” (jf. ”Hvad hedder du?”) eller ved at gø’ alvor a å’ slett’ så mang’ lyyd som muligt, som danskee er vant ti’, ikk’?

Man skulle forvente, at nabosprogsforståelsen ville fungere udmærket i Skandinavien, hvor detsom regel handler om modersmålstalere, som antagelig hører nabosprogene lidt oftere end skandinavister i udlandet. Alligevel kan man også i Norden mærke, at mange mennesker bliver usikre, når de kommunikerer “inter-skandinavisk”, og at der er en tendens til at undgå denne form for kommunikation, fx ved at bruge engelsk. Nabosprogsforståelsen er ikke så god, som den ofte gøres til, og der er store forskelle mellem de enkelte sprogpar – det er også blevet vist i forskellige forståelseseksperimenter.

I vores forskningsprojekt *Linguistic determinants of mutual intelligibility in Scandinavia* har vi som mål at identificere faktorer, som spiller en rolle for sprogforståelsen i Skandinavien. Vi vil gerne vide, i hvor høj grad to sprog skal være beslægtet med hinanden for at være forståelige, samt om forskellene i forståelsesgraden korrelerer med faktorer som fx sproglige afstande. I denne artikel vil vi gå ind på en af de metoder, vi bruger til at identificere disse faktorer. Desuden præsenterer vi et par resultater og giver eksempler på misforståelser, der tit opstår i forståelsen mellem skandinaviske testpersoner.

### Metode: testning af ordforståelse via internettet

Vi begrænser os ikke til Skandinavien, men vil også gerne vide, hvor god forståelsen af nærtbeslægtede sprog er i hele det germanske sprogområde. På den måde kan vi finde ud af, hvilke af de faktorer, som vi identificerer som afgørende i Skandinavien, der også er vigtige i forståelsen mellem fx tysk og hollandsk. Derfor har vi udviklet et eksperiment, som gymnasieelever kan deltage i via internettet. Syv germanske sprog (dansk, norsk, svensk, tysk, plattysk, hollandsk og frisisk) bliver testet blandt gymnasieelever med seks forskellige modersmål (dansk, norsk, svensk, hollandsk, frisisk og tysk). Det er dog ikke alle sprog som testes i hvert land. Testpersonerne hører og læser højfrekvente, isolerede ord på et af sprogene. I alt testes 386 ord på hvert sprog.

Når materialet er blevet indsamlet, har vi en stor database, som kan bruges til at give svar på et uendeligt antal spørgsmål. Her er nogle eksempler:

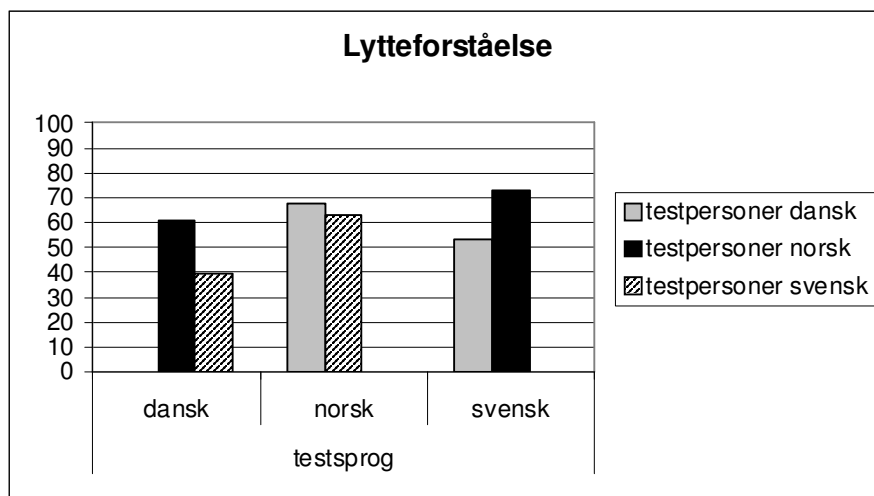
- Hvor godt forstår skandinaver hinandens ordforråd?
- Er det rigtigt, at frisere er bedre til at forstå dansk end hollændere?
- Findes der asymmetri i ordforståelsen, dvs. er fx danskere bedre til at forstå svensk end omvendt?

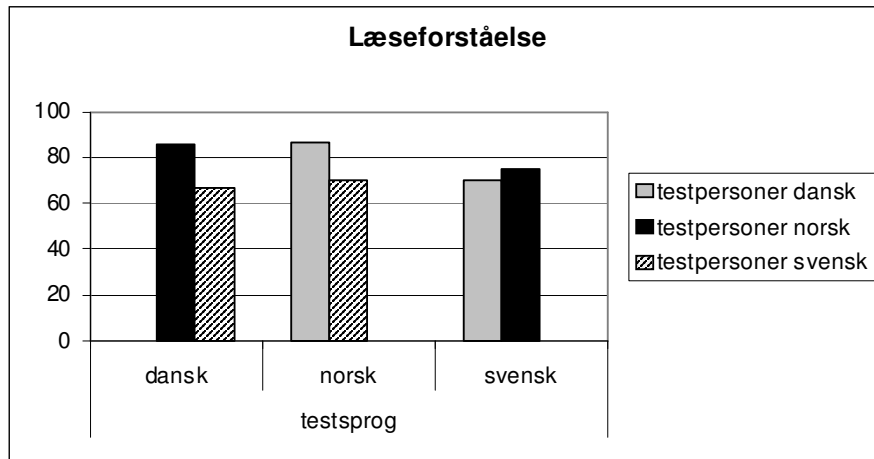
- Hvilke forskelle er der på forståelsen af talte og skrevne ord?
- Hvilken rolle spiller lingvistiske faktorer (fx afstande på forskellige lingvistiske niveauer, ordlængde og “falske venner”) mht. ordforståelsen?
- Er der en forskel på forståelsen af arveord og låneord af forskellig oprindelse?
- Er danskere fra Sønderjylland bedre til at forstå plattysk end andre danskere?
- Er kvinder bedre til sprogforståelsen end mænd?

## Resultater indtil nu

Det er ikke så let, som vi troede, at få gymnasier til at deltage i eksperimentet. Vi er derfor endnu ikke færdige med at indsamle data. Indtil nu har 440 gymnasieelever deltaget, men vi har brug for mindst 720 deltagere. Alligevel er det allerede nu muligt at præsentere de første resultater. I figurene nedenfor kan man se, hvor godt de skandinaviske deltagere forstår hinandens sprog. Tallene er baseret på resultaterne fra 77 danske, 94 norske og 31 svenske deltagere. De øvrige foreløbige resultater kan man se på eksperimentets hjemmeside (log ind via linket nederst i artiklen og klik på “research results”).

Resultaterne er meget lig resultaterne af tidligere undersøgelser af inter-skandinavisk sprogforståelse. Nordmændene (de sorte søjler) er bedst til at forstå nabosprogene, og svenskerne (de skraverede søjler) er dårligst. Det er lettere at læse sprogene end at forstå dem, når de tales. Læsesprogsforståelsen er symmetrisk mellem sprogparrene, men når det gælder lytteforståelse, er der asymmetri. Fx er danskere bedre til at forstå svensk, end svenskere er til at forstå dansk. Der er flere forskellige forklaringer på disse asymmetrier, men det går for vidt at komme ind på det her.





## Fejleksempler

Det er spændende at se på kvantitative resultater af, hvor godt forståelsen fungerer blandt skandinaverne. Men det er mindst lige så interessant at kigge nærmere på materialet og se, hvilke ord der er problematiske, hvilke der er uproblematiske samt hvilken slags oversættelsesfejl, testpersonerne laver. Sammenlignet med tidligere forståelseseksperimenter i Skandinavien, som for det meste målte forståelsen af hele tekster, har vi den fordel at kunne se på isolerede ord, hvor forståelsen ikke kan baseres på den lingvistiske kontekst. Det gør det lettere at finde ud af, hvad der gør nogle ord lettere at forstå end andre. Vi vil her give eksempler på fejl (og pseudo-fejl), som vi gentagne gange fandt blandt de skandinaviske deltagere, og komme ind på forklaringer, der i første omgang også overraskede os selv. Måske kan du også bruge disse informationer til at forbedre din egen interskandinaviske forståelse!

Det er almindelig kendt, at såkaldte “falske venner” kan give problemer i nabosprogsforståelsen. Fx betyder *rolig* noget helt andet på svensk end på dansk, og det samme gælder for ordet *rar*. I vores materiale har vi fundet mange eksempler på en speciel slags falske venner, nemlig på et andet sprog, som testpersonerne kender. Fx oversætter både danskere og nordmænd de svenske ord *ask* og *aska* med *spørge/spørre* (via engelsk *ask*). Svensk *art* bliver til dansk *kunst* (via engelsk *art*), svensk *fack* bliver til *fuck* (via engelsk), og svensk *brott* bliver til dansk *brød* (via tysk *brot*).

Tit fører enkeltlyde til forkerte fortolkninger. På svensk udtales *y* på en måde, så det ofte lyder som et *i* i danske ører, og derfor har mange danskere oversat det svenske *by* til *bi*. Det danske *d*, som i modsætning til svensk ikke udtales stemt, volder svenskerne besvær. I begyndelsen af et ord lyder det som *t* i svenske ører. *Dige* bliver derfor oversat til *tio*. Det bløde *d* i slutningen af et ord opfatter svenskerne som et *l*, og derfor bliver dansk *fod* oversat til *full*. Det danske “flade” *a* lyder mere som et *e* (eller et *ä*) i norske og svenske ører. Både nordmænd og svenskere oversætter dansk *faster* til *fester*, og svenskerne oversætter dansk *flaske* med *fläsk*. Omvendt kan det svenske *a* også skabe forvirring hos danskerne. Det findes også på dansk, men så er det ofte i forbindelse med et *r*. Danskerne har også svært ved den svenske [fj]-lyd. De hører, at det er en frikativ, og derfor vælger de at tolke den som et *f*. De to ting i kombination får danskerne til at oversætte ordet *choklad* til *forklare*.

Der opstår også en del “fejl” i testpersonernes oversættelse af testordene ved at endelser, som både i modersmålet og i testsproget er meget frekvente, bruges i tilfælde, hvor de egentlig ikke er korrekte. Det svenske *omgivning* svarer til bokmål *omgivelse*. Det er altså dannet med de to forskellige suffikser *-ning* og *-else* i de respektive sprog. En nordmand, som blev konfronteret med det svenske ord, dannede et tilsvarende ord på norsk med *-ning*.

Lignende “nydannelser” kan også iagttages ved andre sprogpar, jf. en dansk deltagers oversættelse af svensk *överenskommelse* til *overenskommelse* og af *undersökning* til *undersøgning* (de korrekte danske ord er *overenskomst* og *undersøgelse*). De to endelser er åbenbart begge så frekvente og produktive på norsk og på dansk, at man uden problemer bytter om på dem. Morfologiske endelser kan også resultere i forkerte grammatiske former i oversættelserne. De norske testpersoner ved, hvad svensk *dommare* betyder, men de tolker endelsen *-are* som en flertalsform og oversætter ordet til *dommere*.

### **Deltag selv!**

Vi håber at have gjort tydeligt, at vores materiale giver mulighed for at svare på mange forskelligartede spørgsmål. Hvis du synes, at det kunne være interessant at anvende vores materiale til en opgave eller til dit BA/MA-speciale, opfordrer vi dig derfor til at komme forbi.

Du kan også selv deltage i testen. Hvis du tilmelder dig som “guest”, kan du selv vælge, hvilket af de syv sprog du vil testes i. Når du har udført testen, får du dit eget personlige resultat, som du kan sammenligne med alle tidligere deltageres resultater. For at deltage i eksperimentet skal du logge ind på [www.let.rug.nl/lrs](http://www.let.rug.nl/lrs). *Access code* er “germanic” og *password* er “guest”. Når du er logget ind, kan du vælge testsprog og antal testord under *settings*.